Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
Університет Ніґде Омера Халісдеміра
Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі
Ханчжоу Дін'їн Закордонних Освітніх послуг Ко., Лтд
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Рада молодих учених при Сумській ОДА
Наукове товариство Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ГЛУХІВСЬКІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ — 2025. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУСПІЛЬНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК

ЗБІРНИК МАТЕРАЛІВ

XV Міжнародної науково-практичної інтернет- конференції молодих учених і студентів

10-12 листопада 2025 р.

Глухів – 2025

HLUKHIV SCIENTIFIC READINGS – 2025.

TOPICAL ISSUES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

Proceedings

of the XV International Scientific and Practical Internet Conference for Young Scientists and Students

November 10-12, 2025

Hlukhiv – 2025

УДК 3 +5/9 (082) (100)

Глухівські читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : збірник матеріалів XV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10-12 листопада 2025 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2025. 2248 с.

Друкується за рішенням ученої ради
Глухівського НПУ ім О. Довженка (протокол № 4 від 17.11.2025 р.)

Редколегія випуску:

Сорока О. О. — доктор філософії, старший викладач кафедри технологічної і професійної освіти, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, член Ради молодих учених при Сумській ОДА.

Відповідальний секретар:

Аторіна В. М. — доктор філософії, доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Члени редколегії:

Маринченко Є. О.— доктор філософії, доцент, доцент кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій, член Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Мозговий О. С. — аспірант кафедри історії, правознавства та методики навчання, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ННІ Філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Петренко Н. М. — доктор філософії, старший викладач кафедри історії, правознавства та методики навчання, член Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Полякова А. С. — кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін, голова Ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Ющенко В. М. — асистент кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць, опублікованих у збірці.

УДК 3 +5/9 (082) (100)

© Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2025

Голуб Г. А. 373
ПУНКТ ПРОПУСКУ «БАЧІВСЬК» ЯК ОДИН ІЗ ПЕРШИХ РУБЕЖІВ СПРОТИВУ РОСІЙСЬКОМУ ВТОРГНЕННЮ 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ 373

Гордієнко О. І. 376
ГАЗЕТА «СОБОРНИЙ МАЙДАН» ЯК ДЖЕРЕЛО ІЗ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ МІСТА ГЛУХОВА XX СТОЛІТТЯ 376

Гориславська М. О., Куліда О. О., Целуйко Д. Л. 378
ЕКОНОМІЧНИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЗЛОЧИННІСТЬ В ПЕРІОД «БУРЕМНИХ» ДЕВ'ЯНОСТИХ РОКІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ 378

Гринько М. Р. 383
ДОМОГОСПОДАРСТВА КОЗАКІВ СТАРОСАНЖАРСЬКОЇ СОТНІ ПОЛТАВСЬКОГО ПОЛКУ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ. 383

Гриняк В. А. 387
ТРАДИЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ (ЖОВНІРСЬКИХ) ПІСЕНЬ В ІСТОРИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ ЛЕМКІВ 387

Гриценко В. А. 392
ІСТОРІЯ БІБЛІОТЕКИ ГЛУХІВСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ НА ПРИКЛАДІ ЖИТТЄПИСУ ГАННИ ЖУКОВОЇ 392

Грудінін О. П. 397
ФОРМУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ІСТОРІЯ ГЛУХІВЩИНИ У XX СТ.» У ЗДОБУВАЧІВ 10–11 КЛАСІВ 397

Гуща Д. П. 400
ЖІНОЧИЙ ВНЕСОК В ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКУ РОБОТУ ОУН-УПА НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ТЕРЕНАХ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 400

Іванова О. Є. 405
РОМЕНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА В РОКИ РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 1877-1878 РОКІВ 405

Каліберда Д. О. 410
ЖІНОЧЕ СЛУЖІННЯ І РЕЛІГІЙНА АКТИВНІСТЬ У ПРАВОСЛАВНИХ ГРОМАДАХ ПОДІЛЛЯ СЕРЕДИНИ XX СТ. 410

Козлова К. В. 414
МІФ ПРО СІЗІФА. ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ 414

Короста Т. О. 420
СТАНОВЛЕННЯ МИТНОЇ СЛУЖБИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У XIX СТОРІЧЧІ 420

Література:

1. Медицький І. Г. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави. Івано-Франківськ : [б. в.], 2007. 214 с.
2. Фріс П. Л. Нарис історії кримінально-правової політики України. Київ : Атіка, 2005. 126 с.
3. Кондратюк К. К., Бондар Г. А., Голубко В. Є. Новітня історія України. 1914–2008 рр. Київ : Знання, 2011. 535 с.
4. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / ред. Г. В. Боряк, В. В. Головко, В. М. Даниленко, С. В. Кульчицький, О. М. Майборода, В. А. Смолій, Л. Д. Якубова, С. О. Янішевський. Київ : Ніка-Центр, 2016. 796 с.

Гринько М. Р.,

студентка групи ХРТ фмб (9)-11 Полтавського фахового коледжу Полтавського університету економіки і торгівлі

***Науковий керівник** – викладач історії, асистент кафедри педагогіки та суспільних наук Костиренко Т. О.*

ДОМОГОСПОДАРСТВА КОЗАКІВ СТАРОСАНЖАРСЬКОЇ СОТНІ ПОЛТАВСЬКОГО ПОЛКУ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ.

Для визначення чисельності і персонального складу козаків використано компут 1718 р., ревізії 1723 і 1726 рр., опубліковані в «Джерелах з історії Полтавського полку (середина XVII–XVIII ст.)», які упорядкував Володимир Мокляк. Оригінал компуту 1718 р. зберігається в Інституті рукописів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Фрагменти ревізії 1723 та ревізія 1726 р. у двох список знаходяться в Центральному державному історичному архіві України в місті Києві (фонд 51, опис 3) [2; 3].

Компути укладалися в полкових канцеляріях за участі сотенних управ. Ці документи використовувалися для підтвердження приналежності до козацького стану та для оподаткування дворів. У джерелах із 1726 р. термін «компут» змінюється на «ревізія» [1].

До сотенної старшини належали сотник, отаман, писар, осавул та хорунжий. Існували ще посади значкових, військових та бунчукових полкових і сотенних товаришів. Вони втілювали розпорядження полковників і гетьманів, виконували військові функції, оберігали земельну власність, слідкували за порядком. Сотенна адміністрація призначалася полковою канцелярією [4, с. 85].

У різний час Старосанжарську сотню очолювали: Мисан (1658), Григорій Зарудний (1658–1659), Олексій Кованько (1659), Павло Тарасович (1672), Никифор Мазан (1690 – невідомо), Самійло Манджар (1692), Степан Дорошевич (1692), Іван Іванович (1699), Михайло Карпенко (1713), Іван Сагайдак (1713– 1714), Іван Григорович Тарновський (1715–1722), Василь Павлович (1723 – невідомо), Виблий (1724), Самійло Спафарій (1725–1726), Іван Іванович Левенець (1727), Григорій Заньковський (1732–1745), Іван Згурнос (1745–1759), Іван Григорович Заньковський (1759–1764) [5, с. 208].

Компут від 8 січня 1718 р. розпочинається з переліку козаків кінних, у якому першими внесено сотника Івана Тарановського, отамана Семена Романиченка, хорунжого Петра Поставного. Усього зафіксовано 301 особу: 200 кінних, 59 тяглих, 42 піших козаків. У списку згадуються 3 вдови, у яких замість особистих імен ужито патроніми (Деревянчиха, Киящиха, Зощиха). Вони зберегли станову приналежність та майнові права, успадковані від чоловіків. Крім них, вказано ще одну жінку – Марію Рябуховну *(Див. табл. 1)* [2, с. 165–169].

У «Веденні козаків Полтавського полку, скільки козаків за убогістю в похід не пішли» 21 липня 1723 р. перелічено 79 піших козаків і двох вдів (вдова Білаша і Московка). Цей документ підписав Григорій Петрович Буцький – наказний полковник полтавський у 1722, 1723, 1724 рр. [3, с. 42-43].

До ревізії 1726 р. входило «Ведення Старосанжарської сотні Полтавського полку, скільки в ній дворів козаків можних, кінних і убогих, піших дуже вбогих, також посполитих тяглих і піших, цехових тяглих і піших…» , складене 18 липня 1726 р. На початку списку зазначено сотника Самійла Спафарія та

городового отамана сотенного містечка Старі Санжари Дениса Сачавця (1724, 1725, 1733 – 1737 рр.) Усього вказано двори 276 козаків, серед яких переважали можні (заможні) – 213 осіб (1 вдова Панчиха). Виявлено 51 вбогого кінного козака, що значно менше порівняно з компутом 1718 р., у якому зафіксовано 200 осіб. Серед убогих кінних козаків вказано двох жінок Анну Пилипиху та Христю Брашкову. Виокремлено 12 козаків піших і дуже вбогих, між іншим, серед них перелічено Ввувдю (Євдокію) Сорокопудку, Омелчиху Лазченкову, Марію Алексійку *(Див. табл. 1)* [3, с. 185-189].

Ревізія затверджена підписами наказного сотника Келебердянської сотні Павлом Тройницьким (значковим товаришем Полтавського полку у 1722 – 1730 рр.) і наказним полковником Полтавського полку Савою Михайловичем Тарнухою (на цій посаді в 1721, 1723–1725, 1727, 1730 рр.) [3, с. 189].

Таблиця 1

Кількісний склад козаків за компутом 1718 р. та ревізією 1726 р.

Компут/ ревізія	*Можні*		*Кінні*		*Тяглі*		*Піші*	*Усього козаків*
1718 р.	-		197	вдови 3	58	вдова 1	42	301
1726 р.	212	вдова 1	вбогі 51		-		дуже вбогі 12	276

Згідно зі сповідними розписами 1775 р. у Свято-Троїцькій парафії, яка знаходилась у Старих Санжарах, зафіксовано 42 козацькі двори, що відображають соціально-демографічну структуру населення. У цьому джерелі перелічено членів домогосподарств із вказівкою статі, віку, родинних зв’язків, шлюбного та соціального стану. До складу кожного двору входили як господарі — козаки, так і члени їхніх родин: дружини, діти, іноді слуги чи дворові [6].

Усі двори мали різну кількість мешканців — від двох до десяти осіб. Середній показник складав приблизно 5–6 осіб на двір. Козацькі

домогосподарства відзначалися декількома поколіннями під одним дахом та високою народжуваністю.

Згідно з класифікацією П. Ласлетта, усі домогосподарства розподіляються на три основні типи: прості (нуклеарні), розширені та мультифокальні. Розширені та мультифокальні сім'ї у свою чергу утворюють спільну групу складних домогосподарств.

Різна кількість поколінь зафіксована у межах одного двору: від одно- до чотирипоколінних родин. Найбільш поширеним типом були двопоколінні (32 двори, або 76,2% від загальної кількості), у складі яких зазвичай проживали господар із дружиною та їхні діти. Трипоколінні спільноти становили 8 дворів (19,0%), а чотирипоколінні — лише один двір (2,4%). Двір самотньої господарки з дітьми (1 двір, 2,4%).

Загалом у 42 дворах проживало 761 особа, що дає середній розмір домогосподарства 18,1 особи. Така структура свідчить про високий рівень родинної консолідації в козацькому середовищі та про домінування великих, багатопоколінних господарств, характерних для традиційної міської спільноти другої половини XVIII століття [6].

Отже, комплексне залучення компутів, ревізій і сповідних розписів дозволяє реконструювати не лише чисельність і соціальний статус козаків, а й особливості родинної організації, що є важливим джерелом для історико-демографічного дослідження сотенних містечок Гетьманщини XVIII століття.

Література:

1. Бутич І. Л. Компути. *Енциклопедія історії України*. Т. 4: Ка–Ком / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; НАН України, Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2007. 528 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Komputy (дата звернення: 25.09.2025).

2. *Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст.* Т. 1: Компут 1649 р. Компут 1718 р. / упоряд., підг. до друку, вступ. ст. В. О. Мокляка. Полтава : АСМІ, 2007. 400 с.

3. *Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст.* Т. 3: Ревізія 1723 р. Ревізія 1726 р. / упоряд., підг. до друку, вступ. ст. В. О. Мокляка. Полтава : АСМІ, 2012. 768 с.

4. *Диканщина: історичний нарис* / ред. О. П. Коваль. Полтава : Дивосвіт, 2013. 560 с.
5. Заруба В. М. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648–1782 рр. / рец.: Негодченко О. В., Швидько Г. К. Дніпровський державний університет внутрішніх справ, кафедра українознавства. Дніпро : ПП «Ліра ЛТД», 2007. 380 с.
6. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України). Ф. 990. Оп. 2. Спр. 34. Арк. 804–1097. URL: https://surl.li/lonxkz (дата звернення: 05.10.2025).

Гриняк В. А.,
магістрантка кафедри етнології і археології,
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
***Науковий керівник** – канд. іст. наук, доцент*
кафедри етнології і археології Боян-Гладка С. П.

ТРАДИЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ (ЖОВНІРСЬКИХ) ПІСЕНЬ В ІСТОРИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ ЛЕМКІВ

Жовнірська (військова) пісня дедалі частіше посідає вагоме місце в системі українських соціально-побутових пісень і традиційній культурі українців загалом. Актуальність її дослідження зумовлена сучасними обставинами, коли особливого значення набуває питання вивчення власної історії та культури. Саме тому звернення до військової тематики пісенної традиції видається доцільним і плідним, оскільки воно дозволяє порівняти старовинні зразки народної творчості з тими піснями, які постають у новітній час.

Жовнірська, або військова пісня входить до українського фольклору, відображаючи драматичні й водночас героїчні моменти народного життя. У них зокрема висвітлена доля чоловіків, які змушені полишати рідну домівку і вирушати на військову службу захищаючи рідну землю. Ці пісні переповнені